

Mladá veda

Young Science

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 4, ročník 9., vydané v decembri 2021

ISSN 1339-3189

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Brhlík obyčajný / Sitta europaea. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

doc. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra verejnej ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSŠ UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

© Mladá veda / Young Science. Akékoľvek šírenie a rozmnožovanie textu, fotografií, údajov a iných informácií je možné len s písomným povolením redakcie.

HODNOTOVÁ ORIENTÁCIA A VÝSKYT EXTRÉMISTICKÝCH POSTOJOV U ŠTUDENTOV UČITEĽSTVA PRE PRIMÁRNE VZDELÁVANIE

VALUE ORIENTATION AND OCCURENCE OF EXTREMIST ATTITUDES
IN STUDENTS OF PRIMARY EDUCATION

Beáta Sakalová¹

Autorka pôsobí ako interná doktorandka na Katedre prírodovedných a technických disciplín na Prešovskej univerzite v Prešove. Vo svojom výskume sa zameriavala na hodnotovú orientáciu vysokoškolských študentov pre primárne vzdelávanie a na ich mieru príklonu k pravicovému extrémizmu.

The author works as in internal doctoral student at the Department of Natural Sciences and Engineering at the University of Prešov in Prešov. In this research, he focuses on the value orientation of university students for primary education and their degree of inclination towards right-wing extremism.

Abstract

Value orientation is part of the extensive issue off values, but from the psychological point of view, not as many experts and authors deal with this issue as in comparison with other psychological phenomena. I tis in recent years that we can observe a growing interest in exploring the values, value orientation or value system of people of different generations. Not only the issue of values is currently a widely discussed topic, but also the issue of extremism or extremist attitudes in society is a serious problem and concerns us all. The basic and priority objective of the research is to determine what is the value orientation and degree of tendency towards right-wing extremism among university students studying the field of teaching for primary education at the Faculty of Education. The study interprets the results of empirical research aimed at finding out to what extent university students of primary education are oriented to individual value types from Schwartz s circular model of human values and what is their degree of inclination to right – wing extremism. To obtain the data, we used a standardized questionnaire of value orientations (PVQ 40) and a questionnaire to determine the degree of inclllination to right-wing extremism.

Key words: values, value orientation, attitudes, extremism

¹ Adresa pracoviska: Mgr. Beáta Sakalová, Katedra prírodovedných a technických disciplín, Pedagogická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov
E-mail: beata.sakalova@smail.unipo.sk

Abstrakt

Hodnotová orientácia je súčasťou rozsiahlej problematiky hodnôt, ale tejto problematike sa zo psychologického hľadiska nevenuje toľko odborníkov a autorov, ako v porovnaní s inými psychologickými fenoménmi. Práve v posledných rokoch môžeme pozorovať narastajúci záujem o preskúmanie hodnôt, hodnotovej orientácie či hodnotového systému ľudí rôznej generácie. Nielen problematika hodnôt je v súčasnosti rozsiahle diskutovanou témou, ale aj problematika extrémizmu či extrémistických postojov v spoločnosti je závažným problémom a týka sa nás všetkých. Základným a prioritným cieľom výskumu je určiť, aká je hodnotová orientácia a miera príklonu k pravicovému extrémizmu u vysokoškolských študentov, ktorí študujú odbor učiteľstvo pre primárne vzdelávanie na pedagogickej fakulte. V príspevku sú interpretované výsledky empirického výskumu, zameraného na zistenie, do akej miery sa na jednotlivé hodnotové typy zo Schwartzovho kruhového modelu ľudských hodnôt orientujú vysokoškolskí študenti učiteľstva pre primárne vzdelávanie a aká je ich miera príklonu k pravicovému extrémizmu. Na dosiahnutie dát sme využili štandardizovaný dotazník hodnotových orientácií (PVQ 40) a dotazník na zisťovanie miery príklonu k pravicovému extrémizmu.

Kľúčové slová: hodnoty, hodnotová orientácia, postoje, extrémizmus

Úvod

Tvorenie a formovanie hodnotovej orientácie je jednou z hlavných požiadaviek pre vytváranie plnohodnotnej osobnosti jedinca, ktorá by prispievala k rozvíjaniu a vytváraniu spoločnosti. Vzťah dnešnej mladej generácie k societe a k hodnotám je jadrom, z ktorého vyrastá celoživotný postoj a formuje sa existenčná filozofia. V súčasnosti majú hodnoty vo vzdelávaní a pri voľbe budúcej profesie významné postavenie. V práci sa zameriame na jedincov, ktorí si zvolili práve profesiu učiteľských smerov. Učiteľská profesia sa značným spôsobom podieľa na formovaní celej spoločnosti. Tak rýchlo, ako sa transformuje spoločnosť, menia sa aj predpoklady kladené na učiteľa. Pre budúceho učiteľa je nevyhnutná pregraduálna príprava, prostredníctvom ktorej nadobudne teoretické i praktické zručnosti a vhodnú prípravu. Naším podnetom a dôvodom výberu tejto tematiky bol záujem zistiť, aká je hodnotová orientácia vysokoškolských študentov učiteľstva, a ktoré hodnoty preferujú pri výbere učiteľského povolania. Jedným z cieľov pri výbere tejto problematiky bol tiež záujem preskúmať mieru príklonu k pravicovému extrémizmu u študentov učiteľstva pre primárne vzdelávanie.

Hodnotový systém podľa Schwartz

Autor Schwartz je známy nielen svojou teóriou hodnôt, ale aj metódami, ktoré vynášiel na zisťovanie a určovanie hodnotových orientácií. Domnieva sa, že stavba a zloženie hodnotového systému človeka je všestranná aj napriek tomu, že sa jedinci odlišujú vo svojich hodnotových orientáciách. Tento predpoklad je objektívne overený a stal sa dôvodom na vytvorenie vlastného dotazníka – prvej metódy s názvom Schwartz Value Survey (SVS). Neskôr Schwartz (2000, In: Reháková 2005) vyvinul dotazník Portraits Value Questionnaire (PVQ40) – dotazník hodnotových portrétov, ktorý bol využívaný v mnohých významných výskumoch.

Podľa Schwartz (1994) majú hodnoty tieto znaky:

1. Slúžia ako koncepty presvedčenia,
2. Vzťahujú sa k želaným výsledným stavom správania,
3. Pokladajú sa za transsituačné,
4. Vplývajú na konanie jedinca, jeho výber i posudok,
5. Sú usporiadané vzhľadom na dôležitosť.

Autori Bilsky a Schwartz (1994, In: Reháková 2005) sa domnievali, že každý človek, ale i okolie sa stretáva s týmito požiadavkami humánneho bytia:

- a) Je potrebné, aby jedinec uspokojoval svoje základné biologické potreby,
- b) Byť prítomný na rôznych vedených a organizovaných spoločenských interakciách,
- c) plniť požiadavky smerujúce ku kooperačnému prežitiu.

Z predchádzajúcich požiadaviek vytvoril Schwartz následne osem originálnych motivačných typov hodnôt. Po určitom čase sa k týmto typom pripojili ešte dva typy, a tak sa vytvoril súhrn desiatich hodnotových typov a vytvoril sa model v tvare kruhu. Tento kruhový model je v súčasnosti v strede záujmu a spája sa s menom S. H. Schwartz. Kruhový hodnotový systém je vytvorený na základe dvoch dimenzií, ktoré sú dvojpólové. Na prvej dimenzii oproti sebe stojí posilnenie ega (sebazdôrazňovanie) a prekonanie seba samého (sebatranscendencia). Hodnotové typy úspech a moc kladú hlavný dôraz na úsilie a osobné záujmy a sú náprotivkom k benevolencii a univerzalizmu, ktoré ako hodnotové typy predstavujú záujem o výsledok a úspech ostatných. Protiľahlými pólmi druhej dimenzie sú otvorenosť voči zmene oproti konzervácii (zachovaniu statusu quo). Hodnotové typy, ktoré sa nachádzajú v blízkosti pólu otvorenosť voči zmene, sú sebaurčenie a stimulácia (vytvárajú samotné zmýšľanie, prijateľnosť nových situácií) oproti hodnotovým typom ako sú tradícia, konformita a bezpečie (odolnosť voči zmenám, sebadisciplína), ktoré prináležia k pólu ochrana statusu quo.

Na obrázku č. 1 je znázornený kruhový model hodnôt podľa Schwartz a jeho jednotlivé typy hodnôt.

Obrázok 1 – Kruhový model ľudských hodnôt
Zdroj: Schwartz, 1992

Na porozumenie predchádzajúcich typov hodnôt predkladáme ich stručné významy a ich zameranie:

- univerzalizmus – ide o schopnosť porozumieť, o snahu a toleranciu iných ľudí, o ochranu prírody a prostredia, ale aj o ochranu rozvoja každého jedinca. Patria sem hodnoty inteligentnosť, spoločenská spravodlivosť človeka a byť si rovným,
- sebaurčenie – predstavuje tvorivosť človeka a jeho slobodné myslenie. Patria sem hodnoty tvorivá činnosť, voľnosť, všetečnosť, slobodná voľba cieľov,
- stimulácia – zahŕňa vzrušenie, zmeny a výzvy. Patria sem hodnoty smelosť, nebojnosť,
- hedonizmus – ide o osobnú radosť a patria sem hodnoty ako potešenie zo života,
- úspech – ide o vlastný želaný výsledok, ktorý sa získava na základe sociálnych štandardov. Sú to schopnosti, snaha vyniknúť a úspech,
- benevolencia – prízvukuje pohodlie ľudí a ich blahobyť. Ide o hodnoty statočnosť, poctivosť, lojalnosť,
- tradícia – prijímať tradície a ideály, ktoré ponúka človeku viera a náboženstvo, okolie či kultúra. Patria sem reprezentatívne hodnoty ako vernosť či dodržiavanie zvykov a noriem,
- konformita – ide o schopnosť ovládať svoje konanie pred porušením pravidiel a noriem. Sú to hodnoty ako uznanie, úcta k ľuďom,
- bezpečie – predstavuje súlad, pokoj a vyrovnanosť pre ľudské vzťahy. Typické sú hodnoty opora, obojstranná vľúdnosť,
- moc – definíciou tohto hodnotového typu je sociálny status a prestíž, kontrola nad ľuďmi a zdrojmi. Reprezentatívnymi hodnotami sú bohatstvo a sociálna moc (Schusterová 2004).

Hodnotová orientácia vysokoškolských študentov

Ak chceme pochopiť a hlbšie nazrieť na oblasť hodnotovej orientácie vysokoškolských študentov, je potrebné chápať ich súčasnú vývinovú fázu, ktorá sa týka predovšetkým hodnôt a mravného posudzovania (Čižmaríková 2015). Tak, ako každý z nás, tak aj vysokoškolskí študenti a mladí ľudia majú svoje hodnoty, ktoré uznávajú, ktoré sa im javia ako najsprávnejšie, najlepšie, a vďaka ktorým možno vynikajú, vzbudzujú dobrý alebo naopak zlý dojem. Každý z nich ich má na stupnici hodnôt v inom poradí a vplyvom času, okolia a rôznych faktorov sa môžu i meniť. Každý z nás je iný, máme iné názory, postoje, záujmy a taktiež aj hodnoty a hodnotovú orientáciu. V nasledujúcich štúdiách sa mnohí autori zaoberali práve hodnotovou orientáciou alebo hodnotami vysokoškolských študentov. Jedným z výskumov, ktorým sa zaoberala Čepelová (2016) je výskum, ktorý sa zameriaval na otázky typu: Akou hodnotovou orientáciou sa vyznačuje dospelý jedinec, ktorý je opakovane súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu? Predmetom tejto štúdie je vzorka generácie, ktorá študuje externou formou štúdia. Cieľom tohto výskumu je sústrediť sa na túto vzorku ľudí, už len z dôvodu, že práve táto vzorka jedincov zažila tak zásadné spoločenské i politické zmeny, ktoré nastali vo svete za pomerne krátkych časových období. Pravidlá a podmienky pre socializáciu jedinca sú v súčasnosti celkom rozdielne od tých, ktoré nami skúmaná vzorka ľudí prežívala za obdobie socializmu. So zmenou spoločnosti prišla aj zmena hodnôt (uznávaných spoločnosťou) a jedinec sa s týmito zmenami musel vyrovnávať, akceptovať ich a prijať tak, aby žil plnohodnotný život. Teda cieľom tohto výskumu bolo zistiť, aká je subjektívna hodnotová orientácia vysokoškolských študentov. Vzorku tvorilo spolu 300 študentov vysokoškolského štúdia, presnejšie 150 žien a 150 mužov. Skúmala sa miera piatich hodnotových orientácií: vzdelávacia, estetická, mravná, ekonomická a sociálna.

K zisteniam výskumu patrí, že študenti boli v najvyššej miere zameraní na vzdelávaciu hodnotovú orientáciu, ktorá dosiahla najvyššie skóre, nasleduje ekonomická, sociálna, mravné hodnoty a na poslednom mieste sú estetické hodnoty, ktorým pripisovali respondenti najmenší význam.

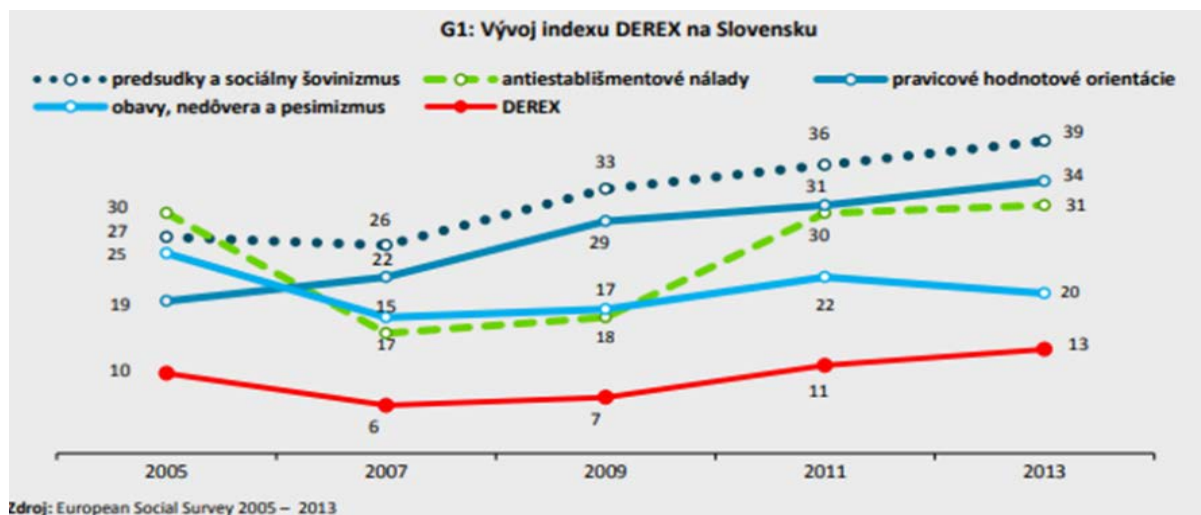
Na vzorke vysokoškolských študentov študujúcich prvý stupeň odbor učiteľstvo sa v rámci výskumu potvrdilo, že táto skupina študentov preferuje a dominuje u nej hodnotová orientácia sociálna. Sociálna hodnotová orientácia zahŕňala aktivity, kde človek môže pomáhať a venovať sa iným v rôznych oblastiach ako napríklad pri edukácii, vychovávaní, ale aj pri situáciách týkajúcich sa spoločenských vzťahov (Uramová 2004).

Extrémizmus a extrémistické postoje

Pojem extrémizmus je v súčasnosti chápaný rôznorodo. V každodennom rozhovore sa za extrémistu považuje osoba zastávajúca politické teórie a úsudky, ktoré sú v určitom spoločensťve hodnotené za neprijateľné. Najčastejšie sa však extrémizmom rozumie ktorákoľvek filozofia či ideológia, alebo činnosť, ktorá sa orientuje na daný politický systém, a ktorého cieľom je jeho odstránenie a zároveň kompenzácia vlastnou možnou alternatívou. Pri tejto možnosti (alternatíve) sa prevažne očakáva, že bude totalitná, autoritatívna a nebude v súlade s ľudskými právami a zásadami. Extrémizmus reprezentuje pojem, ktorý spoločenské vedy nepoužívajú z dôvodu jeho nepresnosti a jeho využitie v akademických rozpravách je mnohokrát odcudzované (Charvát 2007).

Pre lepšie pochopenie tejto problematiky je potrebné upriamiť pozornosť na samotné delenie extrémizmu. V súčasnosti sa kategorizuje extrémizmus na pravicový a ľavicový. Myšlienkovým základom pravicového extrémizmu je rasizmus, ktorý sa odráža v prevahe bieleho etnika. Špecifickými formami pravicového extrémizmu sú nacionalizmus, fašizmus, rasizmus, nacizmus, neofašizmus, neonacizmus, antisemitizmus (Chmelík 2012). Pravicový extrémizmus sa vyznačuje aktívnymi činnosťami, ktoré sa zameriavajú často voči okrajovým skupinám ľudí, ako sú ľudia bez domova, ale aj proti židovským obyvateľom. Medzi tieto aktivity patria aj fyzické vpády a násilie na občanoch rómskeho pôvodu a tiež ľudí študujúcich v zahraničí (Mareš 2003). Ľavicový extrémizmus sa podľa Rosovej (2018) orientuje predovšetkým na spoločenské predsudky a prechováva sympatie voči historickému komunizmu a anarchizmu. Kolektív orientovaný na ľavicový extrémizmus je skupina, ktorá sa zúčastňuje všetkých protestných hnutí a aktuálnu situáciu ponímajú ako krízu society.

Analytickou a pôvodnou metódou na určenie miery a rozsahu možnej podpory politických extrémistických aktivít je index DEREK (Demand For Right-Wing Extremism – dopyt po pravicovom extrémizme). Je to projekt, ktorý je medzištátny a komparatistický, a na základe ktorého sa vyhodnocujú údaje zo sociologického výskumu s názvom European Social Survey (ESS) (Veľšic 2017). Nižšie uvádzame obrázok č.2, ktorý predstavuje vývoj Derexu na území Slovenskej republiky.

Obrázok 2 – Vývoj indexu DEREK na Slovensku

Zdroj: Veľšic, 2017

Vo výskume sa otázky kládli respondentom v rámci ESS a boli kategorizované do štyroch skupín:

1. Spoločenský šovinizmus a predsudky (podporenie žiadosti o migráciu a jej obmedzenie, stav a postoj proti menšinám a imigrantom),
2. Antiestablišmentové stavy a nálady (prejav nedôvery voči justícii, polícii, moci, slobodným inštitúciám, pobúrenosť k celkovému politickému systému),
3. Hodnotové orientácie – pravicové – vernosť zaužívaným hodnotám, požiadavka sociálneho poriadku, podpora pravicových síl),
4. Strach, nepokoj, skeptickosť, nedôvera (nepokoj, nespokojnosť so životom i ľuďmi).

Spolupracovník hodnotenia výsledkov projektu za Slovenskú republiku Mesežnikov uvádza, že viac ako 13 % občanov Slovenskej republiky podporilo pravicovo-extrémistické sily v roku 2013. Na základe komparácie dynamiky v osobitých kategóriách sa za posledné roky prejavuje podpora pre hodnotové činitele, a to napríklad predsudky a spoločenský šovinizmus, pre niektoré možnosti sociálne usporiadania (presadzovanie tradícií) a pre antiestablišmentové stavy – všetky opísané činitele vplyvajú na politické výhody a preferencie občanov (Mesežnikov – Gyárfášová, 2016).

Pripomeňme si výskum z roku 2017, ktorý sa zaoberal trendom extrémizmu a jeho vnímaním očami mladých ľudí. Tento novodobý fenomén priniesol aj pozitívne výsledky, kde sa ukázalo, že jeho rozširovanie a nástup považujú nebezpečný trend. Až 71 % ho vníma ako podstatný a hlboký problém, iba 13 % disponuje opačným názorom a ostávajúci 14 % mladých ľudí odpovedalo neutrálne.

Táto problematika týkajúca sa hodnôt a ich nastavení u mladých ľudí by si zaslúžila síce hlbší výskum, ale v rámci doterajších zistení možno tvrdiť, že extrémistické sily na území Slovenskej republiky majú veľkú podporu najmä u mládeže, a to prioritne v oblasti hodnôt kultúrnej neprístupnosti s dôrazom na národnú samostatnosť a slobodu, ktorú posilňuje značný spoločenský odstup voči iným. Je zrejmé, že extrémistom sa v budúcnosti podarí osloviť čoraz väčšiu časť mladých ľudí, ktorí majú takéto zlučiteľné hodnotové vybavenie.

Všetko bude ale závisieť od nasledovnej dispozície slobodnej časti politického spektra podniknúť a stimulovať obyvateľov v akciách proti extrémizmu (Veľšic 2017).

Pri tejto problematike pokladáme za významné pripomenúť prieskum agentúry Focus, ktorá zisťovala aktuálnu situáciu medzi pedagógmi. Ich inklinácia k pravicovo extrémistickej orientácii sa porovnáva s úsudkami bežnej dospeléj spoločnosti. Prieskum prebiehal na vyše 700 učiteľoch 2. stupňa základných škôl, ktorí zodpovedali 29 položených výskumných otázok. Pri zisťovaní miery dopytu pre pravicový extrémizmus bola využitá a sprostredkovaná vyššie spomenutá metodika DEREK index – dopyt po pravicovom extrémizme. Táto využitá metodika je vypočítaná z odpovedí na 29 otázok a je rozčlenená do štyroch oblastí: predsudky a sociálny šovinizmus, pravicovo-hodnotové orientácie, anti-establišmentové nálady, obavy, nedôvera a pesimizmus. Z prvej oblasti prieskumu vyplynulo, že (42 %) pedagógov cíti nepokoj a obavy z ohrozenia ďalšími skupinami populácie (menšinami) než je väčšinové obyvateľstvo krajiny. U celkovej spoločnosti je to až (54 %). V druhej oblasti prieskumu sa sledovala spokojnosť s fungovaním parlamentov, súdov, demokracie ako takej, ale aj celkovým jestvujúcim politickým systémom. Významne menej pedagógov (16 %) inklinuje k nedôvere v demokracii oproti bežnej populácii, ktorých zastúpenie je (28 %). Tretia oblasť, pravicové hodnotové orientácie, skúmala potrebu, ochranu a poriadok (stavaný na viere a tradíciách) od štátu. Približne jedna tretina pedagógov (34 %) sa prikláňa k pravicovo hodnotovej orientácii oproti celkovej spoločnosti (23 %), u ktorej je toto číslo o 9 % viac. Štvrtá oblasť predstavovala emócie, kde vyjadriť obavy, nedôveru a pocit neistoty (13 %) pedagógov a (21 %) ľudí z celej populácie. Pozitívnu správou je, že len 7 % pedagógov sa prikláňa k pravicovému extrémizmu. Tento údaj však neznamená, že jestvujú medzi pedagógmi len pravicoví extrémisti (konšpiračné zdroje).

Nesmierne dôležitými sú postoje učiteľov, ktorý vplývajú na vývoj žiakov, formujú ich myslenie a sú pre nich vzorom a modelom správania. Pedagóg odovzdáva nielen vedomosti, ale aj hodnotové nastavenie, „podhubie“, pre spolunažívanie ľudí. Názor, ktorý učiteľ prezentuje ako ten, ku ktorému má najbližšie, by mal byť v súlade s demokratickými princípmi a mal by rozlišovať témy kontroverzné (napr. týkajúce sa sexuálnej výchovy – pri ktorých ešte neexistuje v spoločnosti konsenzus, ide o morálne dilemy) a jasné demokratické princípy (princípy právneho fungovania, hodnotové vymedzenie našej spoločnosti – dodržiavanie zákonov, humanistické princípy a upozorňovať na názory, ktoré sú s nimi v rozpore. Extrémizmus v spojitosti s mladou generáciou a mládežou pokladáme za dôležitú a aktuálnu problematiku. Pri stimulovaných voľbách do Európskej únie sa u študentov ukázalo, že extrémistické názory ich čoraz viac oslovujú. V súčasnosti pretrvávajú aj negatívny vplyv sociálnych sietí, ktorý má za následok nepočúvanie sa navzájom, nedostatok diskusií a možnosť jednoduchého zverejňovania akýchkoľvek informácií.

Metódy výskumu

V rámci nášho výskumu sme použili dva štandardizované dotazníky, ktoré spĺňajú určité kritériá objektivity, validity a tiež reliability. Na zmapovanie hodnotovej orientácie vysokoškolských študentov sme využili dotazník hodnotových orientácií. PVQ 40 disponuje 40 položkami, ktoré majú podobu stručných verbálnych opisov rôznych jedincov. Každá položka vykresľuje ambície, ciele alebo túžby osôb, ktoré sú úzko prepojené s významnosťou

jedného z uvedených desiatich hodnotových typov (Izdenczyová 2008). Druhým merným nástrojom bol dotazník, ktorý sme použili na zisťovanie miery príklonu respondentov k pravícovému extrémizmu. Tento dotazník obsahuje 29 položiek, ktoré sa používajú v metodike DEREK index. Položky sú rozdelené do štyroch kategórií (na základe korelačných údajov). Výskumu sa zúčastnilo 102 študentov v dennej i externej forme magisterského roka štúdia, z toho 31 študentov prvého roka a 71 študentov druhého roka štúdia.

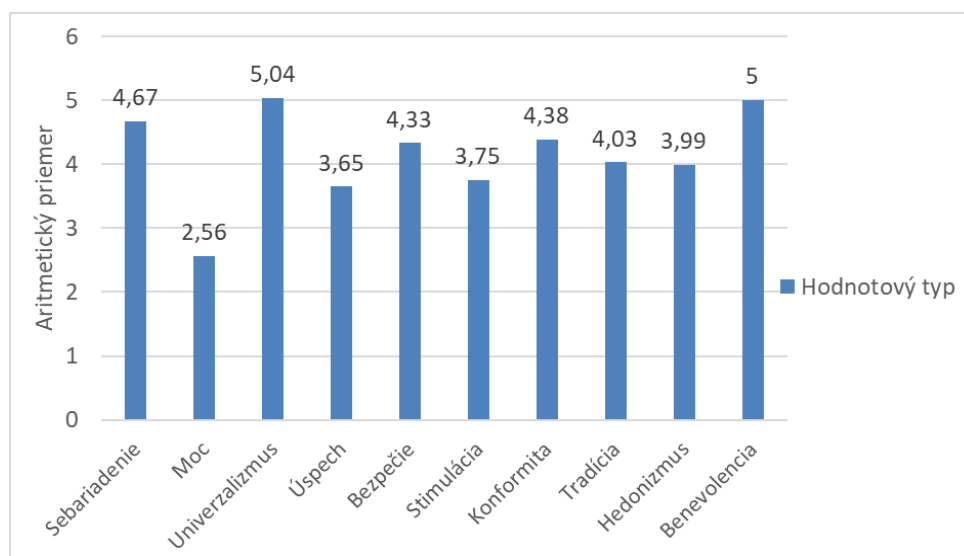
Výsledky výskumu

Uvádzame tabuľku 1 a graf 1, v ktorých sú znázornené hodnoty priemerného skóre vyjadrujúce mieru orientácie na jednotlivé hodnotové typy u celej výskumnej vzorky.

Hodnotový typ	Minimum	Maximum	Aritmetický priemer	Štandardná odchýlka
Sebariadenie	3,25	5,50	4,67	0,66
Moc	1,00	4,00	2,56	0,79
Univerzalizmus	3,33	6,00	5,04	0,63
Úspech	2,25	5,75	3,65	0,95
Bezpečie	2,40	5,60	4,33	0,64
Stimulácia	2,00	6,33	3,75	0,98
Konformita	2,50	5,25	4,38	0,63
Tradícia	2,50	5,50	4,03	0,52
Hedonizmus	2,33	6,00	3,99	0,83
Benevolencia	3,75	6,00	5,00	0,54

Tabuľka 1 – Výsledky týkajúce sa hodnotovej orientácie študentov z celej výskumnej vzorky (N=102)

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 1 – Miera orientácie respondentov na jednotlivé hodnotové typy

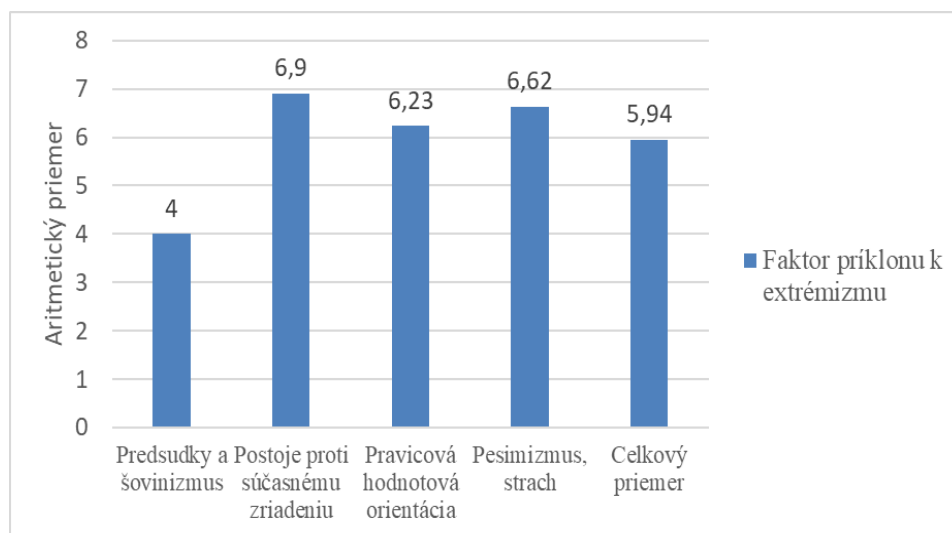
Zdroj: vlastné spracovanie

Môžeme konštatovať, že študenti učiteľstva pre primárne vzdelávanie sa zo všetkých hodnotových typov najviac orientovali na univerzalizmus a tiež vo veľkej miere na hodnotový typ benevolencia. Stále pomerne významné hodnoty sú pre nich aj hodnoty, ktoré reprezentujú hodnotové typy sebariadenie, konformita a bezpečie. Najmenej sa orientovali na hodnotový typ moc.

V tabuľke 2 sú opísané výsledky týkajúce sa miery príklonu k extrémizmu u študentov z celej výskumnej vzorky. Pre lepšiu názornosť uvádzame výsledky aj v podobe grafu 2.

Faktor príklonu k extrémizmu	Minimum	Maximum	Aritmetický priemer	Štandardná odchýlka
Predsudky a šovinizmus	1,50	8,17	4,00	1,60
Postoje proti súčasnému zriadeniu	4,25	9,75	6,90	1,10
Pravicová hodnotová orientácia	4,50	8,75	6,23	0,92
Pesimizmus, strach, nedôvera	4,71	7,71	6,62	0,75
Celkový priemer	5,01	7,49	5,94	0,49

Tabuľka 2 – Výsledky týkajúce sa miery príklonu k extrémizmu u študentov z celej výskumnej vzorky
Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 2 – Výsledky týkajúce sa miery príklonu k extrémizmu u študentov z celej výskumnej vzorky (N=102)
Zdroj: vlastné spracovanie

Študenti dosiahli najvyššie skóre vo faktore príklonu k extrémizmu „postoje proti súčasnému zriadeniu“. Výskyt postojov proti súčasnému zriadeniu je u študentov mierne zvýšený. Mierne vyššiu hodnotu dosiahli aj vo faktoroch „pesimizmus, strach a nedôvera“ a „pravícová

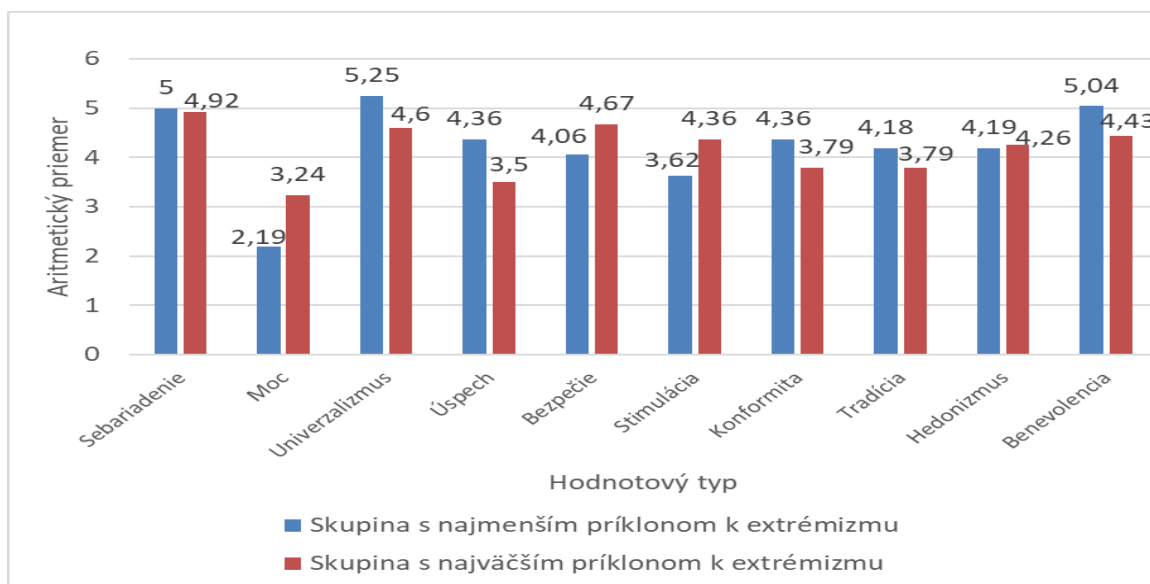
hodnotová orientácia“. Najnižšie skóre dosiahli študenti v rámci faktora „predsudky a šovinizmus“.

Štatistickú významnosť rozdielov medzi skupinami respondentov s najmenším a s najväčším príklonom k extrémizmu sme testovali prostredníctvom štatistického programu SPSS verzia 25. Využili sme Mann-Whitney U test pre dva nezávislé výbery. Výsledky testovania rozdielov uvádzame v tabuľke 3 a následne v grafe 3.

Hodnotový typ	Skupina s najmenším príklonom k extrémizmu				Skupina s najväčším príklonom k extrémizmu				Mann-Whitney U test	
	min	Max	X	Sd	min	max	x	Sd	U	P
Sebariadenie	4,50	5,25	5,00	0,29	3,75	5,5	4,92	0,47	97,5	1,00
Moc	1,00	4,00	2,19	1,01	1,33	3,33	3,24	0,69	33,5	0,002 **
Univerzalizmus	4,00	5,67	5,25	0,42	3,33	5,50	4,60	0,63	31,0	0,001***
Úspech	2,25	5,25	4,36	0,96	2,25	5,75	3,50	0,99	45,0	0,014*
Bezpečie	3,00	4,60	4,06	0,60	3,80	5,40	4,67	0,64	51,5	0,031*
Stimulácia	2,00	5,00	3,62	0,83	2,67	6,33	4,36	0,99	47,5	0,019*
Konformita	3,00	5,25	4,36	0,51	3,00	4,75	3,79	0,76	65,0	0,137
Tradícia	2,50	5,50	4,18	0,95	3,00	4,25	3,79	0,48	56,0	0,056
Hedonizmus	2,67	5,33	4,19	0,88	3,00	5,33	4,26	0,86	83,0	0,511
Benevolencia	4,75	5,75	5,04	0,29	3,75	5,50	4,43	0,56	35,5	0,003**

Tabuľka 3 – Porovnanie hodnotovej orientácie skupín študentov, ktorí mali v rámci výskumnej vzorky najmenšiu (N=14) a najväčšiu mieru príklonu k pravicovému extrémizmu (N=14)

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 3 - Porovnanie hodnotovej orientácie skupín študentov s najmenším (N=14) a s najväčším príklonom k extrémizmu (N=14).

Zdroj: vlastné spracovanie

Na základe podrobnej analýzy a výsledkov uvedených v tabuľke 3 a grafe 3 môžeme konštatovať, že študenti s najväčšou a najmenšou mierou príklonu k extrémizmu sa štatisticky

významne líšia v miere orientácie na 6 z 10 hodnotových typov, konkrétne v orientácii na hodnotové typy moc, univerzalizmus, úspech, bezpečie, stimulácia a benevolencia. Ukázalo sa, že štatisticky najvýznamnejší rozdiel je medzi oboma skupinami študentov v miere orientácie na hodnotový typ univerzalizmus. V poradí druhý sa ukázal v orientácii študentov oboch skupín hodnotový typ moc. Štatisticky významne sa porovnávané skupiny líšili aj v orientácii na hodnotový typ benevolencia, úspech, stimulácia a bezpečie.

Záver a diskusia

Zo vzťahu hodnôt a hodnotovej orientácie môžeme konštatovať, že tieto pojmy v živote človeka predstavujú veľkú hodnotu a veľmi úzko spolu súvisia. Nielen hodnoty a hodnotová orientácia, na ktoré sa jedinec orientuje, sú neodlučiteľnou súčasťou života, ale aj postoje, myšlienky, ktorými sa vyznačuje. Na základe doterajších výskumov vyplývajú zistenia, kde extrémizmus, ktorý sa vyznačuje negatívnymi postojmi a ultrapravicovými myšlienkami má narastajúcu tendenciu. Téma extrémizmu a extrémistických postojov by si v súčasnosti mala vyžadovať väčšiu pozornosť rozsiahlej verejnosti. Pozitívnym zistením je, že najvýraznejšie zastúpenými hodnotami u našej vzorky sú hodnoty sebatranscendencie. Hodnoty sebatranscendencie sú nevyhnutné pre pokojný a harmonický život, vyznačujú sa pozitívnymi vzťahmi k iným ľuďom i sebe samému. Naopak najmenej študenti preferovali hodnotu moci. Výskum preukázal aj výsledky, ktoré nepredstavujú za celú vzorku výraznú mieru príklonu k extrémistickým myšlienkam, ale na individuálnej úrovni sa však v sledovaných faktoroch príklonu k extrémizmu u niektorých študentov vyskytlo aj vyššie skóre (ako sa dá vydedukovať aj z tabuľky 1 – pozri dosiahnuté maximá, štandardné odchýlky).

Výchova k hodnotám je zložitým procesom, do ktorého vstupuje mnoho rôznych faktorov ako vzdelávacia inštitúcia, rodina, okolie, rovesníci, ale aj komunikačné prostriedky. Rozhodujúcu úlohu tu zohráva práve učiteľ. Učiteľ sa pre svojich študentov stáva vzorom. Aby sa stal úspešným v oblasti svojho pôsobenia, musí sa stať vzorom nielen v konaní, v spôsoboch správania, ale aj v riešení konfliktov, či v snahe pomôcť iným. Preto je veľmi dôležité, na aké hodnoty sa najviac orientuje. Mal by sa vyznačovať takými osobnostnými vlastnosťami a kvalitami, ktoré sú hodné nasledovania. Pedagóg odovzdáva nie len svoje vedomosti, ale aj hodnotové nastavenie pre spolunažívanie ľudí. Práve on by mal prezentovať názory, myšlienky na rôzne skutočnosti, viesť diskusie, rozvíjať kritické myslenie či vysvetľovať princípy demokracie a tiež historické súvislosti. Názor, ktorý učiteľ prezentuje ako ten, ku ktorému má najbližšie, by mal byť v súlade s demokratickými princípmi. Budúci, ale aj praktizujúci učelia sú obrazom spoločnosti. Je dôležité, aby prispievali k utváraniu atmosféry spoločnej a vzájomnej ústretovosti, rešpektu, viere, bez obáv, šírenia strachu a bezcitného uplatňovania svojich názorov v školskej triede. Je potrebné podotknúť, že samotní učelia, ktorí sa vyznačujú negatívnymi postojmi, môžu neskôr prehliadať aj prejavy extrémistického správania u študentov, ale aj priamo či skryto podporovať extrémistickú skupinu. Učiteľ by mal predkladať študentom jasné fakty a zároveň ich nasmerovať pri vytváraní si hodnotového rebríčka. Navrhovali by sme lepšiu prípravu budúcich učiteľov a v rámci ich pregraduálnej prípravy venovať tejto problematike viac pozornosti aj v oblasti predmetov ako sú sociálno – psychologický výcvik, výchova k prosociálnosti alebo stratégie rozvíjania kritického myslenia.

Tento článok odporúča na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:
doc. RNDr. Renáta Bernátová, PhD.

Použitá literatúra

1. ČEPELOVÁ, S., 2016. *Kvalita života a hodnotová orientácia, Empirická studie, Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání*, roč. 6, č. 1. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.11118/lifele2016060126>
2. ČIŽMÁRIKOVÁ, K., 2015. Hodnotová orientácia študentov etickej výchovy. In: *Edukácia. Vedecko-odborný časopis*, Roč.1, č. 2, 2015, ISSN 1339-8725.
3. CHARVÁT, J., 2007. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Vyd.1 – Praha: Portál. 2007. 184 s. ISBN 978-80-7367-098-6.
4. CHMELÍK, J., a kol., 2012. *Extremismus*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., Plzeň., 425.s. ISBN 978-80-7380-376-6.
5. IZDENCZYOVÁ, N., 2008. *Hodnoty a ciele a dôsledky ich kongruencie a inkongruencie pre subjektívnu pohodu* [elektronický zdroj] Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2008. ISBN 978-80-8068-911-7.
6. MAREŠ, M., 2003. *Pravicový extrémizmus a radikalizmus v ČR*. Brno: Barrister and (jeho značka) Principal, 2003. ISBN 80-86598-45-4.
7. MESEŽNIKOV, G., GYÁRFAŠOVÁ, O., 2016. *Súčasný pravicový extrémizmus a ultranacionalizmus na Slovensku. Stav, trendy, podpora*. Bratislava. Inštitút pre verejné otázky 2016.
8. ŘEHÁKOVÁ, B., 2005. Measuring Value Orientations with the Use of S.H. Schwartz's Value Portraits. Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
9. ROSOVÁ, D., 2018. *Prevenia v školských zariadeniach, príklady dobrej praxe*. Vydavateľstvo Equilibra, s.r.o. Košice. ISBN 978-80-8143-220-0.
10. SCHUSTEROVÁ, N. 2004. Hodnoty a subjektívna pohoda. In: *Psychologické dimenzie kvality života*. Prešov: PU, 2004. ISBN 80-8068-282-8. s. 95-105.
11. SCHWARTZ, S. H. 1992. Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. In: Zana, M. P. (Eds): *Advances in experimental social psychology*. San Diego, Academic, 24, 1-65.
12. SCHWARTZ, S. H., 1994. Are there Universal Aspects in the Structure and Contexts of Human Values?. *Journal of Social Issues*. 50, No. 4, pp.19-45.
13. URAMOVÁ, P., 2004. Súlad dominantného záujmu so zvoleným vysokoškolským štúdiom a subjektívna pohoda študentov učiteľstva. In: *Jozef Džuka: Psychologické dimenzie kvality života*. Prešov, Prešovská univerzita v Prešove, s. 490-501, ISBN 80-8068-282-8.
14. VELŠIC, M., 2017. *Mladí ľudia a riziká extrémizmu. Výskumná štúdia*. Bratislava 2017, Inštitút pre verejné otázky, ISBN 978-8-89345-65-6.